

P O L D E R G E E S T

NIUWSBULLETIN STICHTING „GHEESTMANAMBOCHT,,

Jaargang 1, nr. 1

November 2005

De POLDERGEEST ontwaakt !

Toen het bestuur van onze Stichting Regionale Archeologie "Gheestmanambocht" (RAG) besloot een nieuws bulletin in de leven te roepen, kwam er zoveel geestdrift bovendrijven, dat we het direct eens waren over de naam van ons krantje. Jan Barsingerhorn (zie zijn bijdrage) meende er een Duits woord Poltergeist in te herkennen. Hij was „warm,, want in Duitse woordenboeken kom je Poltergeist in de betekenis van Klopgeest, ook wel Kwelgeest tegen. Maar het woord heeft geen directe relatie met een polder. Nu hebben we totaal geen behoefte aan een Kwelgeest ! Bij het piekeren over een geschikte naam kwam ondergetekende hem al een keer tegen. En de toekomstige bulletins mogen zéker niet gekweld worden door b.v een tekort aan kopij !. Maar de andere betekenis van klopgeest is zo kwaad nog niet ! Het is een geest die ,poltert, klopt en spookt.

Een Klopgeest kunnen we in onze club wél gebruiken, namelijk om ons wakker te schudden als we een oproep doen, om samen te komen voor een archeologisch project, excursie, lezing enzovoort. Hopelijk komt daarbij dan ook de poldergeest uit onze dierbare, oude vaar-polder Geestmerambacht aanwaaien, die ons helpen kan archeologische en cultuurhistorische waarden op te sporen en te behouden. Achteraf gezien was diezelfde geest al sluimerend aanwezig toen een handvol bezorgde leden in 2003 een werkgroep startte, toen de verdubbeling van het recreatiegebied Geesterambacht en de uitvoering van de Groene Loper bij de Twuyverweg in Sint Pancras zich aandienende. In de ruilverkavelingstijd waren er verschillende aanwijzingen uit de Romeinse tijd en de vroege Middeleeuwen gevonden die onze zorg rechtvaardigden. In samenwerking met de historische verenigingen en andere archeologische verenigingen, meenden wij een taak te kunnen vervullen, om waarden die grotendeels verloren gingen of onzichtbaar werden door de grote ruilverkaveling van ca.1970 in het aloude Ambacht op te sporen en te bewaren. Ook de binnenpolders zoals Diepsmeer, Kerk-enDergmeer zijn interessant en dreigen eveneens onder te sneeuwen in de HAL stad. Onze secretaris Wjib Ouweltjes geeft in dit eerste bulletin een verslag van de eerste activiteiten als stichting RAG nadat dat de geest echt uit de fles kwam, toen op 17 januari 2005 notaris Frank de Vries hem (gratis!) officieel leven inblies, en de Stichting Regionale Archeologie werd opgericht. In een volgend bulletin zal hij een terugblik geven op andere activiteiten die wij, sindsdien gegroeid naar 30 leden, ondernamen.

En nu is er dus weer een impuls in de RAG-geschiedenis met het verschijnen van de eerste POLDERGEEST. Behalve allerlei huishoudelijke zaken en mededelingen over activiteiten die we gaan ondernemen, zal er gestreefd worden naar tekst in de voorlichtende sfeer. We zijn blij met de bijdrage van ons lid Henk Komen, die ondanks zijn verhuisdrukte een artikel heeft geschreven over het Huys ten Nuwendoorn. Een goede opwarmer voor de excursie daarheen op zaterdag 12 november, waarop wij velen hopen te ontmoeten !! Ook waarderen we de vriendelijke welkomstwoorden van onze naburige verenigingen Schagen en Heiloo, geschreven door onze steunpilaren vanaf het eerste uur, Frans Diederik en Simon Bakker. Door hen zijn we steeds gastvrij ontvangen en al wat ingewijd in de materie. De daardoor ontstane vriendschapsband zullen we graag nog versterken ! Tenslotte spreek ik de hoop uit, dat ook bij jullie de (polder)-geest vaardig wordt en er véél bijdragen of ingezonden stukken (hoe kort ook) in de POLDERGEEST worden opgenomen. Er wordt door kenners immers beweerd, dat ook geesten onderhouden moeten worden, omdat ze anders de geest geven... Dat laatste zal niet gebeuren, vindt jullie optimistische voorzitter.

Ger Kalverdijk.

WAT ER IS GEPASSEERD

Vóór onze stichting op 17 januari is opgericht, was een groepje mensen onder de bezielende leiding van Ger Kalverdijk, al ongeveer een jaar actief. Er waren al een paar informele besprekingen geweest en diverse mensen gepolst om lid te worden en eventueel in het bestuur plaats te nemen. Om de kandidaten op te warmen zijn er een paar excursies geweest die kennelijk in goede aarde zijn gevallen. Zo was er op Hemelvaartdag 2004 een excursie en rondleiding op de grote opgraving bij de oever van het Oer-IJ te Limmen. Hier werden we gastvrij ontvangen door onze burens, de archeologische vereniging Baduhenna te Heiloo.

vervolg pagina 2

veel belangstelling op de open dag te Limmen

Later hebben we in Heiloo een lezing bijgewoond op de thuisbasis van Baduhenna in de Stichting St. Willibrord en veel resultaten van hun opgravingen bewonderd. Ook het bezoek aan het Ter Coulster met de heer van der Feen de Lille ligt nog vers in het geheugen.

In het 'bijna'jaar dat onze stichting nu bestaat, heeft het bestuur zich vnl. beziggehouden met het leggen van contacten en het opbouwen van een netwerk.

Er is een goed contact met de gemeente Harenkarspel en ook met de gemeente Langedijk begint de samenwerking op gang te komen. Er zijn diverse besprekingen geweest en afspraken gemaakt. Met Harenkarspel is er de afspraak dat er bij de renovatie van „De Nuwendoorn” die metertijd gaat gebeuren, er mede door ons zal worden gezocht naar de plaats van een sluis die er indertijd in de buurt van het slot is geweest.

In Langedijk wordt wellicht bij de realisatie van de Twuyverhoek in het gedeelte dat nog niet wordt bebouwd en dat grenst aan de bestaande bebouwing, gelegenheid geboden er d.m.v. boringen archeologisch waarde onderzoek te doen.

Het bewaren van het voormalige Kerk en Dergmeergemaal in de Kerkmeer en evt. realiseren van een 'eigen home' staat hoog op de agenda.

Bij de verschillende fasen van de uitbreiding van het recreatiegebied Geestmerambacht, heeft de stichting de toezegging bij het vooroverleg te worden betrokken.

Het bestuur heeft twee keer vergaderd in de kantine van het Regionale Archief in Alkmaar.

Op 21 mei 2005 hebben 15 leden van de vereniging de opgraving in Schagen bezocht. Het werk staat onder leiding van Frans Diederik, en is nog steeds gaande. Een verslag van deze excursie, en het verslag van de lezing van 5 maart door Frans, moet door plaats gebrek in deze eerste uitgave verhuizen naar het volgende bulletin.

Dit houdt u goed.

Wijb Ouweltjes

Frans Diederik verwelkomt belangstellenden

Verslag bijeenkomst op 22 januari 2005

Om ca 10.00 uur verzamelt de groep zich bij de 'zuidelijke' ingang van het Recreatiegebied Geestmerambacht. Van de groep zal een foto worden gemaakt die in het Langedijker Nieuwsblad verschijnt, samen met een redactioneel stukje over de oprichting van de **Stichting Regionale Archeologie Gheestmanambocht**

Van elk van de vier historische verenigingen rond het Geestmerambacht is een deputatie present.

Met Frans Diederik zijn, zeer sympathiek, ook drie mensen van de zustervereniging uit Schagen aanwezig. De fotograaf laat nog op zich wachten, maar als Charles en Hermien op de fiets gaan verkennen, blijkt hij reeds bij de heuvel te zijn waar de foto zal worden gemaakt. Met diverse graafwerktuigen gewapend loopt het gezelschap op deze mooie wintermorgen langs de zuidkant van het meer naar de heuvel. Onderweg passeren we vriendelijk groetende joggers, die zich ongetwijfeld afvragen wat er staat te gebeuren.

De fotograaf stelt de club in slagorde op. Als de groep met de spaden in aanslag, goed staat, knipt hij een aantal plaatjes. Om even over half elf is de sessie afgelopen.

Vervolgens gaan we bijna allemaal naar Zuid Scharwoude om in café de Schelvis nog wat na te praten. Het café is gesloten, maar na wat rammelen aan de deur verschijnt eigenaar Peter de Nijs, en laat ons binnen. Koffie en thee zijn spoedig gezet! De voorzitter, Ger Kalverdijk, vertelt hoe de stichting tot stand is gekomen en geeft een uitgebreid exposé waar de aandachtspunten voorlopig liggen. Deze zijn o.a. de Diepsmeer, in het kader van de uitbreiding van het recreatiegebied Geestmerambacht, de komende activiteiten bij de Dijkstal en Twuyverweg, het Noordeinde van St Pancras, m.b.t. de z.g. Blauwe Loper en het voormalig watergemaal (tje) in de Dergmeer. Frans vertelt het één en ander over de gang van zaken in Schagen en omgeving.

Zijn ervaring is dat men in goed overleg met b.v. de eigenaar en de uitvoerende instanties, bijna altijd

tot een geslaagde actie op archeologisch gebied kan komen. De heer Grijzen uit Schagen geeft de waardevolle tip zo gauw als het mogelijk is te kunnen beschikken over kopieën van gedetailleerde stafkaarten om daarop de archeologische- en cultuurhistorische objecten te kunnen intekenen.

De stafkaarten zijn op het gemeentehuis aanwezig. Een poging om elk van de aanwezigen zichzelf voor te stellen, om op die manier inzicht te krijgen in wie is wie, sterft in schoonheid.

Aan het eind spreekt de voorzitter de hoop uit dat zich in de toekomst veel archeologische activiteiten zullen ontwikkelen, en dat we tot een vruchtbare samenwerking zullen komen.

Hij wordt min of meer onderbroken door Siem Wognum die opmerkt; „ Gert, bij m'n vrouw thuis, staat de lepel rechtop in de snert ! “

Het is bijna twaalf uur als iedereen huiswaarts keert.

Wijb Ouweltjes.

Van de Penningmeester

Een stukje in de eerste uitgave van „Poldergeest” is toch wel iets bijzonders. We zijn nog maar een kleine club met nog niet zoveel leden, ongeveer dertig. Een paar leden hebben helaas nog niet betaald, en worden verzocht de € 5.00 per jaar, over te maken op giro 779146 tnv. St.Reg.Arch Gheestmanambocht te Warmenhuizen. Wie het blad ontvangt, maar nog niet heeft betaald, weet dat wel. Dus ik stuur geen aparte brief. Maar u, of andere mensen, mogen óók een bedrag op onze rekening storten om onze activiteiten te stimuleren. We hopen dat er wat leden bijkomen, dus zegt het voort.

Jan Barsingerhorn

Het begin van de archeologie in Heiloo

Ergens midden jaren tachtig kwam bij enkele Heilooenaren de gedachte op om een groepje te vormen om zich met de amateur-archeologie bezig te houden.

In het centrum van het dorp was namelijk een café gesloopt en het was bekend dat daarvoor ook al van oudsher een uitspanning had gestaan.

Op een goede zaterdagmorgen kwam dit groepje dus bijelkaar, zonder enige ervaring, met alleen de gedachte: archeologie is graven, dus neem een schop mee, misschien nog een troffel en een emmer om het gevondene in mee te nemen, maar dat was alles ! Iedereen begon in een eigen hoekje van het terrein, er werd geen geul gegraven. Eigenlijk werd er alleen maar gewoon gespit. We vonden dan ook niet veel, wat glaswerk van het oude café en daar

“ Gheestmanambocht “

De naam ‘Gheestmanambocht’ komt uit het verleden van de streek. In 1320 duikt de naam voor het eerst op als één van de vier ambachten waarin Westfriesland sinds omstreeks 1250 is verdeeld om de Westfriese zeedijk te onderhouden.

Nadat de Westfriezen in de slag bij Vrone (1297) waren overwonnen, werd het verwaarloosde toezicht op de dijken verbeterd door de nieuwe regeling van 1320 door Bisschop Jacob van Zuden, waterschap adviseur van de Hollandse graaf Willem III.

(dit staat bekend als de „Uitspraak van den Bisschop van Zuden”. red:)

Meer over de Omringdijk, het veen, en zijn bewoners, in een volgende uitgave.

vervolg pag. 4

dat 1300 jaar daarvoor Willibrordus in Heiloo aankwam om het Christendom te preken.

Hoewel met veel genoegen gewerkt werd in de Oude Pastorie, was het zomers te warm en in de winter te koud, terwijl de werkgroep ook een grotere zelfstandigheid wenste, mede voor de mogelijkheid om subsidies te verkrijgen.

Daarom werden de activiteiten ingebracht in een nieuw op te richten stichting, de Stichting Regionale Archeologie Baduhenne, én we konden een onderkomen vinden in het souterrain van de GGZ-vestiging St. Wilibrord te Heiloo, waar we nu opslag, werkruimte, een lezingenzaal en vooral een mooie expositieruimte hebben

Heiloo is een dorp met een lange historie van bewoning en daardoor zeer interessant voor archeologisch onderzoek.

Op elke plaats waar uitbreiding of nieuwbouw plaats vindt wordt archeologisch onderzoek gedaan, en gezien de uitbreidingsplannen in het zuiden van het dorp kunnen zowel professionele- als amateur-archeologen nog jaren aan het werk.

De stichting Baduhenna wenst de Stichting Regionale Archeologie Gheestmanambocht veel succes bij het werk in de uitbreiding van Geestmerambacht en is altijd graag bereid haar zusterstichting met raad en daad bij te staan.

Ook uw werkgroep is steeds van harte welkom in onze expositieruimte, en bij de door ons georganiseerde lezingen.

S.J.Bakker

De knik in de Omringdijk bij Nuwendoorn door Henk Komen

Uit de oude kronieken, met name die van Melis Stoke, kennen wij het bestaan van een kasteel bij Krabbendam. Hij schrijft in zijn vijfde boek; Ende braken thys ten Niwendueren, Dat al niet en was volmaect' (*Rijmkroniek van Melis Stoke, Dr. W.G. Brill, II pag. 31, 1885/1983*).

Melis Stoke verhaalt dat graaf Floris V in 1282 begonnen was met de bouw van een kasteel, maar dat het bij zijn dood in 1296 nog niet voltooid zou zijn. Opmerkelijk is dat Stoke schrijft over het huis bij , Niwendueren'. Het kasteel (thuys) lag dus bij Nuwendoorn, maar heette zelf niet zo. Wat de Nuwendoorn wel was, is niet bekend. Misschien de naam van een nabij gelegen haven, zoals sommigen menen ?

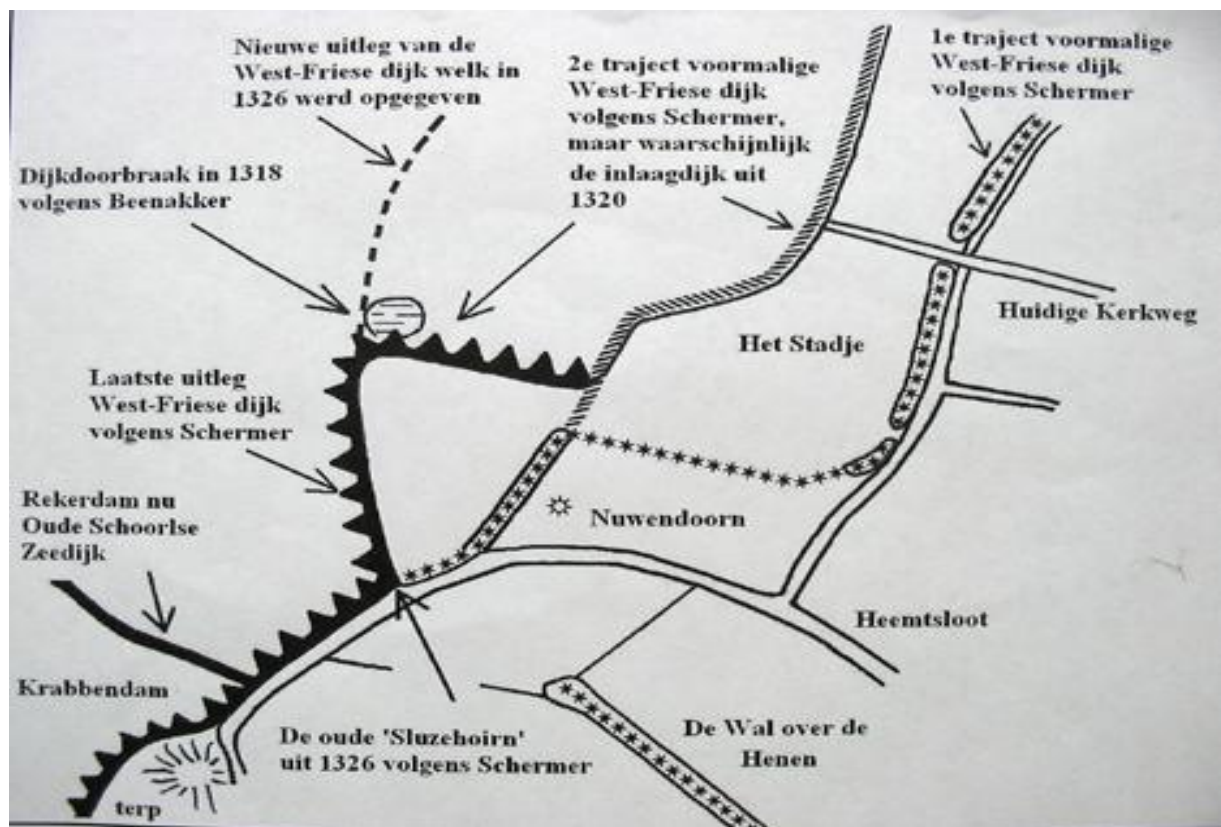
In 1960 werden de fundamenten van een kasteel ten zuiden van Eenigenburg opgegraven op een weiland dat toen nog steeds de naam droeg , Nieuwe Deuren' . Dit kasteel noemen we nu de Nuwendoorn en is gelegen in de nabijheid van de Westfriese Omringdijk. Wat opvalt aan de Omringdijk bij de Nuwendoorn, is de scherpe hoek in deze dijk even ten noorden van Krabbendam. Deze knik wordt door verschillende onderzoekers in verband gebracht met het voormalige kasteel. Een van de verklaringen voor deze knik in de dijk is dat het nabijgelegen kasteel in 1283 aan een oudere, erachtergelegen dijk zou zijn gebouwd.

Omdat het kasteel daardoor in een kwetsbare positie kwam te liggen, zou de dijk in de richting van de Zijpe zijn verlegd.

Een andere theorie is dat deze punt in de dijk werd aangelegd na een dijkdoorbraak (tussen 1360 en 1370) in de achter het kasteel gelegen dijk, waarbij het kasteel verloren zou zijn gegaan. (mogelijk de St. Marcellusvloed uit 1362) De doorgebroken dijk zou dan in westelijke richting zijn hersteld. Uit onderzoek achter het kasteel zijn resten gevonden die mogelijk duiden op het bestaan van een oude dijk die, vanaf de bocht bij Krabbendam, de Omringdijk rechtdoor laat gaan, zonder knik dus. (*Verdwenen dijken verdwijnen, 1993, pp.64*)

De eerste verklaring van de knik in de Omringdijk is gebaseerd op het idee dat men indertijd het kasteel op een strategisch verkeerde plek bouwde en dat men die fout later herstelde door de Omringdijk in westelijke richting te verleggen.

Een zeer dure fout voor die tijd. De schrijver van ,Oorlog om Holland', R de Graaf heeft echter aangetoond dat de Hollandse graven in die tijd over een hoog ontwikkeld strategisch inzicht beschikten en niet zomaar op willekeurige plaatsen dwangburchten bouwden. Daarbij beschikte men over een uitstekende kennis van het landschap.

Situatie rond de knik in de Omringdijk bij Nuwendoorn. Weergegeven zijn de opeenvolgende stadia van de dijk volgens Schermer, de plaats van de sluis in de dijk, en de dijkdoorbraak van Beenakker met het deel van de Omringdijk dat als inlaagdijk in 1320 werd aangelegd.

De kans dat men bij de bouw van het kasteel de nabijgelegen Omringdijk strategisch over het hoofd zou hebben gezien, lijkt mij daardoor niet groot.

Dan de andere theorie dat de knik het resultaat is van een restauratie van een dijkdoorbraak. Opgravingen in de slotgracht wijzen inderdaad op een overstroming. Direct achter Nuwendoorn, waar de oude dijk zou hebben gelegen, is echter nooit een dijkdoorbraak aangetoond. J. Beenakker wijst in zijn publicatie, *Van Rentersluze tot strijkmolen* op sporen van een doorbraak dieper Zijpe in. Hij vermoedt dat daar een sluis lag die de dijk verzwakte. De sluis lag er al voor 1320, want in dat jaar werden de bewoners in een oorkonde gelast deze sluis te dichten en een nieuwe te bouwen bij Sint Maarten. In 1326 is dit werk nog niet uitgevoerd. Opnieuw kwam van hogerhand de opdracht deze sluis af te breken. Bovendien werd er bepaald dat men, ...den Zeedijk onder t huys (= het kasteel) moesten legghen, daer nu die indijc (= inlaagdijk) gaet, ende den andere dijc laten varen... Dit betekent volgens Beenakker (*Van Rentersluze tot strijkmolen*, pp 28-29) dat de oude westelijker gelegen zeedijk werd opgegeven en dat een in 1326 bestaande inlaagdijk zou worden versterkt en dienst moest gaan doen als zeekering. Mogelijk was de zeedijk op deze plaats verzwakt als gevolg van de stormvloed van 1287 en 1288 (*Gottschalk 1971*, pp. 240-241).

Doordat Beenakker een dijkdoorbraak heeft aangetoond in de Zijpe ter hoogte van Nuwendoorn, moet daar een dijk gelopen hebben, westelijk van de huidige Omringdijk.

Waarschijnlijk bevond zich daarin de genoemde sluis. De dijk zou door een stormvloed in 1318 zijn doorgebroken. Daar het verplaatsen van de sluis in 1326 nog niet was gebeurd, lag deze er in dat jaar nog en kon dus niet in 1318 verspoeld zijn. Daarna werd een inlaagdijk gebouwd en de oude dijk opgegeven. (1326)

De theorie, dat een rechtdoor lopende dijk achter de Nuwendoorn door een dijkdoorbraak verlegd zou zijn in westelijke richting, wat de knik in de dijk zou verklaren, lijkt niet in overeenstemming met het hiervoor genoemde. Volgens Beenakker blijkt uit de verstoeling van de dijk, dat de inlaagdijk er al in 1320 moet hebben gelegen. De oude sluis was er toen nog (tot 1326). Uit luchtfotografie is gebleken dat er westelijk van de Omringdijk in de Zijpe resten van een oude dijk hebben gelegen (*Van Schoneveld, Een kijkje in de geschiedenis van Eenigenburg, 1989, p 36*)

Een verklaring voor de opmerkelijke knik in de Omringdijk bij Nuwendoorn, welke in overeenstemming is met de hiervoor genoemde feiten, zou dezelfde kunnen zijn als die A. Schermer gaf voor de eerste grote bocht in de Omringdijk ter hoogte van de afslag Oude Wal West (*A. Schermer, Geestmerambacht V, WFO 42, pp.243*). De zuidwestelijke zijde van de knik in de Omringdijk bij Nuwendoorn is dan een restant van een dijkuitleg even ten noorden van Krabbendam in noordwestelijke richting, de Zijpe in. Dat zou ook verklaren waarom het door Beenakker gesignaleerde wiel zo ver in de Zijpe lag. Het verloop van dat dijktracé van de Omringdijk in de Zijpe is verloren gegaan. In de nabijheid van het door Beenakker gesignaleerde dijkwiel, moet volgens hem een sluisje gelegen hebben. Het deel van de Omringdijk van hier tot aan Dijkstal moet dan als een inlaagdijk gezien worden. Door het sluisje niet buiten te dijken, want deze bestond nog in 1326, is de inlaagdijk vanaf het sluisje in oostelijke richting verlegd, waardoor de merkwaardige knik in de dijk is ontstaan. Het gevolg was wel dat hierdoor de Omringdijk naar de Nuwendoorn toekwam, in plaats van er vanaf ging.

Henk Komen.

Van de redactie;

Zoals iedereen begonnen is als leerling, heeft ondergetekende totaal geen ervaring als redacteur, zetter, of enige ervaring in het opzetten van een nieuwsbulletin.

Daardoor zullen er beslist opmerkingen over de lay out van deze uitgave, en / of inhoud op zijn plaats zijn.. Dit wordt alleen maar gewaardeerd, want alleen daardoor kan men van leerling naar gezelschap worden bevorderd. Ik doe mijn best u een leesbaar blad aan te bieden, en u ondersteunt ons door positief mee te denken.

Bestuur van Stichting Regionale Archeologie
Gheestmanambocht

Voorzitter; Ger Kalverdijk 072 - 5330679
 Secretaris; Wjib Ouweltjes 0226 - 313138
 Penningmeester; Jan Barsingerhorn 0226 - 391628
 Bestuursleden; F. Diederik, W. Dekker, J. v.d. Molen

Redactie; Charles Barten 072 - 5620043
 E-Mail x.anadu@hccnet.nl

Excursie op 12 november 2005

Wij nodigen u uit om op 12 november 2005 deel te nemen aan een excursie naar het slot Nuwendoorn en omgeving. We komen om 10.30 uur samen in het café te Eenigenburg waar Frans tijdens de koffie een korte inleiding zal houden. Vervolgens gaan we de interessante plek met z'n allen met „archeologische” ogen bekijken. Ook Henk Komen zal met zijn grote kennis van de omgeving, ons ongetwijfeld veel kunnen vertellen. Komt dus allen op zaterdag

12 november a.s naar Eenigenburg.